

تحليل سياسى - اقتصادى تركيه
و زمينه‌هاى گسترش همكارى در حوزه صنعت پتروشيمى

دیپلماسی اقتصادی ترکیه

با توجه به آنکه ترکیه دروازه ای برای دسترسی ایران به اروپا است، یکی از مهمترین شرکاء و رقبای اقتصادی و سیاسی ایران در محیط همسایگی می باشد و یک بازار مهم انرژی و شریک اقتصادی کلیدی برای ایران محسوب می گردد. در عین حال ترکیه رقابت ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک گسترده ای را با ایران پیگیری می کند و شناخت دیپلماسی اقتصادی این کشور برای بخش خصوصی و دولت ایران واجد اهمیت است. رشد اقتصادی دوام دار این کشور در دو دهه اخیر، جهش صادرات آن و تنیدگی فزاینده این کشور در اقتصاد جهانی، نماد دگرگونی اقتصاد سیاسی این کشور است. اما در عین حال ترکیه در آخرین سال دو دهه منتهی به ۲۰۲۳ که صدسالگی جمهوری نوین و سال جشن گرفتن این موفقیت هاست با چنان تورمی مواجه است که می تواند این دستاوردها را با خطرات جدی مواجه کند. به بیان دیگر در آستانه سال ۲۰۲۳، ترکیه از یک سو بخش مهمی از چشم انداز ۲۰۲۳ خود را محقق نموده و به قدرت اقتصادی و سیاسی نوظهور بدل شده و از سوی دیگر، تورم کم سابقه در این کشور تمامی این دستاوردها را در معرض خطر قرار داده است. مهمترین سند بالادستی دولت ترکیه، سند «چشم انداز ۲۰۲۳» است که در سال ۲۰۱۰ از سوی رهبر بلندپرواز آن، «رجب طیب اردوغان» منتشر شد. از آنجائیکه سال ۲۰۲۳ مقارن با یکصدمین سال شکل-گیری جمهوری در این کشور است، باید به طور نمادین، نشان دهنده پیشرفت آن در طول صد سال حکومت جمهوری باشد.

سند مذکور با برآورد نقاط ضعف و قوت، تهدیدات و فرصت های این کشور، تبدیل شدن به کانون منطقه اوراسیا در تولیدات صنعتی با فناوری متوسط به بالا را به عنوان هدف اصلی استراتژی توسعه صنعتی این کشور برگزیده است.

ترکیه نمی خواهد برخلاف گذشته تنها به عنوان منبع نیروی کار ارزان برای زنجیره ارزش اروپایی ایفای نقش نماید، بلکه می کوشد خود را از حلقه های پایین زنجیره جهانی ارزش به ویژه نقطه تولید کالاهای با فناوری متوسط و پایین به نقاط بالای زنجیره های جهانی ارزش ارتقا دهد. صنایعی که به عنوان صنایع منتخب در استراتژی جدید توسعه صنعتی ترکیه برگزیده شدند آشکارا نشان از تمایل این کشور برای رقابت با کشورهای با کشورهای پیشرو در زنجیره های جهانی ارزش همچون آلمان، چین و کره جنوبی و کشورهای از این دست دارد. از میان ۱۱ صنعت منتخب در استراتژی جدید توسعه صنعتی این کشور، هشت صنعت در زمره صنایع بسیار پیشرفته قرار می گیرند که رقابت جهانی بر سر آنها بسیار سنگین است.

مهمترین نهادی که به نوعی روابط تجاری ترکیه با جهان خارج را تنظیم می کند، سازمان تجارت جهانی است. سازمانی که قواعد آن حدود ۹۷٪ از تجارت جهانی را نهادینه و سامان مند نموده است. ترکیه نیز در قالب این قواعد، روابط تجاری خود با سایر کشورها را به پیش می برد.

مهمترین موافقتنامه تجاری ترکیه با اتحادیه اروپا، در قالب اتحادیه گمرکی امضا شده است و اتحادیه اروپا هنوز مهمترین شریک تجاری ترکیه است.

در دوران بعد از جنگ سرد روند نهادینگی روابط تجاری میان طرفین سرعت گرفت و اتحادیه گمرکی به عنوان مهمترین نهاد تنظیم کننده روابط دو طرف در ۳۱ دسامبر ۱۹۹۵ لازم الاجرا شد. این اولین اتحادیه گمرکی اتحادیه اروپا با یک کشور غیر اتحادیه اروپا بود. از زمان اجرایی شدن این اتحادیه، ارزش تجارت

دوجانبه میان ترکیه و اتحادیه اروپا بیش از چهار برابر شده است. اتحادیه گمرکی همچنان کمک قابل توجهی به ادغام ترکیه در شبکه های تولید اروپایی کرده است. همسویی با قوانین اتحادیه اروپا و آزادسازی تعرفه ها، رقابت پذیری جهانی ترکیه را افزایش داده است. شاهد این مدعا آنکه سهم تجارت در تولید ناخالص داخلی ترکیه بیش از ۷۰ درصد است.

نکات کلیدی موافقتنامه اتحادیه گمرکی میان ترکیه و اتحادیه اروپا به شرح ذیل است:

- ۱- جریان آزاد کالا به معنای حذف عوارض گمرکی میان دو طرف و اتحاد گمرکی.
- ۲- ترکیه به عضویت اجتماع تعرفه مشترک اروپایی درآمده که شامل ترتیبات تعرفه ترجیحی و همگون-سازی سیاست های تجاری اعضا است.
- ۳- طرفین در راستای اجرای تصمیماتی که در کمیته مشترک همکاری های گمرکی دو طرف اتخاذ می گردد، گام برمی دارند.
- ۴- تعهد به همگون سازی سایر قوانین مرتبط با تجارت همچون قوانین حقوق مالکیت معنوی، رقابت-پذیری و مالیات تا حد ممکن.

افزون بر اتحادیه گمرکی با اتحادیه اروپا، در وضعیت کنونی ترکیه با ۲۶ کشور موافقتنامه تجارت آزاد در حال اجرا دارد (موافقتنامه با کشورهای قطر، سودان، لبنان و اوکراین در فرآیند تصویب در نهادهای قانونی دو طرف قرار دارد و هنوز کاملاً اجرایی نشده است).

در حوزه سرمایه گذاری خارجی به عنوان بعد دیگر دیپلماسی اقتصادی ترکیه موفقیت های مهمی به دست آورده است. از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۲۱ این کشور ۵۵،۳ در کشورهای دیگر سرمایه گذاری مستقیم صورت داده است.

۷۰٪ مجموع سرمایه گذاری دو دهه اخیر در ترکیه را کشورهای غربی صورت داده اند که این نشان از تنیدگی اقتصاد ترکیه و غرب دارد.

اکنون ۷۰٪ صادرات ترکیه به همسایگی (شعاع ۲۰۰۰ کیلومتری از مرزهای آن) صورت می گیرد و دولت تمرکز بر بازارهای دوردست (شعاع ۸۰۰۰ کیلومتری از مرزها) را در اولویت قرار داده است. ۱۷ کشوری که به عنوان بازارهای دوردست هدف صادراتی ترکیه در نظر گرفته شده اند، سهمی ۶۴ درصدی در اقتصاد جهانی دارند (کشورهایی از جمله آمریکا، چین، برزیل، ایتالی، مراکش، آفریقای جنوبی، کره جنوبی، هند، عراق، بریتانیا، ژاپن، کنیا، مالزی، مکزیک، ازبکستان، روسیه و شیلی).

تعاملات تجاری صنعت پتروشیمی ایران و ترکیه

ترکیه طی ۵ سال آینده برای تأمین مصرف داخلی خود به محصولات پی وی سی، پلی پروپیلن و پلی اتیلن (به ویژه گرید سنگین) به شدت نیازمند خواهد بود. از جهت دیگر ترکیه کشوری صادرات محور در زمینه محصولات نساجی می باشد، به عنوان مثال علی رغم افزایش ظرفیت تولید PET همچنان واردکننده خالص گریدهای الیاف و فیلامنت PET می باشد لذا پیش بینی می گردد رفع موانع توسعه تجاری-بازرگانی میان دو کشور ایران و ترکیه امکان استفاده از فرصت های پیش گفته را فراهم و افزایش چشم گیر حجم صادرات محصولات پتروشیمی به ترکیه محقق شود.

الف - سوابق همکاری های تجاری - بازرگانی

صادرات محصولات پتروشیمی کشورمان به ترکیه در سال های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ به شرح ارقام ذیل

بوده است:

صادرات محصولات پتروشیمی به ترکیه در سال های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰				
۱۴۰۰		۱۳۹۹		سال
ارزش (میلیون دلار)	مقدار (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	مقدار (هزار تن)	نام محصول
۸	۲۹/۸۱	۰/۲۵	۱/۰۴	متانول
۵۸۵/۹	۱،۳۱۰/۲۹	۲۸۵/۷۱	۱،۵۸۸	انواع کود / ملامین
۳۹۵	۳۳۳/۴۱	۷۸	۲۸۶/۴	انواع پلی اتیلن سبک و سنگین
۵۵/۱	۸۴/۵۲	۴۲/۶۳	۹۵/۰۲	انواع گلیکول
۵/۵	۳۱/۲۹	۱/۰۵	۸/۳۷	انواع آمونیاک
۱۶/۸	۰/۰۴	۲۷/۲۴	۲۴/۹۸	پلی استایرن و انواع لاستیک / کائوچو
۷۹/۵	۵۴/۰۳	۴۵/۵۸	۳۸/۹۴	انواع پلی پروپیلن
۴۷/۹	۲۹/۷۵	۳۹	۳۲/۵۶	پلی وینیل کلراید
۳/۶	۳/۷۵	۱	۱/۲۰	انواع آمین ها
۰/۰۱	۰/۰۴	-	-	انواع زایلین
۹/۷	۷/۲۹	-	-	انواع بنزن و سایر هیدروکربورهای حلقوی
۳/۴	۲۸/۵۷	-	-	گوگرد و ترکیبات گوگردی
۱،۲۱۰/۴۱	۱،۹۱۲/۷۹	۵۱۹/۷۲	۲،۰۷۷	جمع کل

ب- پیشنهادها جهت ارتقاء همکاری‌های تجاری- بازرگانی و توسعه روابط دو کشور در حوزه

صنعت پتروشیمی

- ۱- اضافه کردن محصولات صادراتی پتروشیمی به توافقنامه تجارت ترجیحی میان دو کشور
- ۲- حذف و یا کاهش فوری تعرفه های وارداتی محصولات پتروشیمی ایران.
- ۳- حذف سیاست های آنتی دامپینگ ترکیه در راستای حرکت به سمت بازار رقابتی در شرایط برابر با دیگر رقبای صادرکننده محصولات پتروشیمیایی به ترکیه.
- ۴- توسعه دفاتر، اصلاح قوانین گمرکی و انواع مالیاتها (با هدف مشارکت حداکثری در توزیع، فروش و بازاریابی محصولات پتروشیمی ایران به ویژه پلیمرهای اساسی در بازارهای داخلی ترکیه و دیگر بازارهای جهانی).
- ۵- توسعه زیرساخت های ترانزیت ریلی محصولات پتروشیمی از بنادر اصلی ماهشهر و عسلویه به استانبول و ازمیر و مرسین به منظور کاهش هزینه حمل محصولات از ایران به ترکیه و تسریع فرایند حمل محصول.
- ۶- معرفی و استفاده از بانک‌های ترک به منظور انجام تبادلات ارزی بین ایران، ترکیه، کشورهای حوزه CIS روسیه و در گام های بعدی، کشورهای شرق و جنوب شرق آسیا
- ۷- ایجاد سازوکار بانکی لازم جهت انجام مبادله با لیر یا ریال و حذف ارزهای رایج مانند دلار، یورو و ... به منظور بی اثر کردن اثرات تحریم ها.
- ۸- ایجاد "گروه رفع موانع همکاری ها در حوزه صنعت پتروشیمی" متشکل از شرکت ملی صنایع پتروشیمی و هلدینگ های اصلی دست اندرکار تولید محصولات پتروشیمی ایران و تجار و بازرگانان ترک، جهت پیگیری و رفع موانع ارتقاء همکاری و همچنین نیل به اهداف ذیل علاوه بر توسعه تجارت محصولات پتروشیمی:
 - انتقال تجربیات توسعه‌ای میان دست و پائین دست صنعت پتروشیمی ترکیه به ایران (با رویکرد توسعه زنجیره ارزش صنعت پتروشیمی)
 - تشویق سرمایه‌گذاران کشور ترکیه به سرمایه‌گذاری در صنایع بالادستی، تکمیلی و پایین دستی صنعت پتروشیمی ایران

تهیه و تنظیم: ملیحه کرمانیان

منابع:

- گزارش دیپلماسی اقتصادی ترکیه، مرکز پژوهش های اتاق ایران، مهر ۱۴۰۱
- سوابق موجود در امور بین‌الملل شرکت ملی صنایع پتروشیمی
- مستندات مدیریت برنامه ریزی و توسعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی